

بررسی نمودهای آراء و نظریات باختین در تئاتر استانیه فسکی*

اسماعیل شفیعی**، مهدی اعتماد سعید^۱

^۱ استادیار دانشکده سینما-تئاتر، دانشگاه هنر، تهران، ایران.

^۲ کارشناس ارشد کارگردانی، دانشکده سینما و تئاتر، دانشگاه هنر، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۳/۲۴، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۷/۵)

چکیده

ولادز میر استانیه فسکی، یکی از شناخته شده ترین کارگردانان اخیر تئاتر می باشد. وی بعنوان موسس و کارگردان هنری گروه تئاتر گارژنیتزه، دستاوردهای بسیاری را در زمینه های فرآیند تولید و اجرای تئاتر کسب نموده و این دستاوردها مورد توجه بسیاری از گروه های اجرایی و نظریه پردازان قرار گرفته است. بنابر اعتقاد بسیاری از منتقدان و نظریه پردازان عرصه تئاتر از جمله پال آلین محقق انگلیسی، مهم ترین علل کسب دستاوردهای کم نظیر در تئاتر گارژنیتزه، نهفته در ریشه ها و بنیان های نظری بکار گرفته شده در فرآیند تولید و اجرای تئاتر توسط استانیه فسکی است. شناخت بنیان های مورد اشاره، در وهله نخست می تواند پاسخگوی چرایی تاثیر گذاری و جذابیت آثار استانیه فسکی و در وهله بعد می تواند کمکی شایان به گروه های اجرایی ای باشد که تلاش می کنند با بکارگیری این متد، آثار ارزشمندی را در حوزه تئاتر ارائه نمایند. در مواجهه با فرآیند تولید و اجرای آثار استانیه فسکی، نمود آراء و نظریات باختین مشاهده می شود. از همین رو، این پژوهش تلاش می نماید با بررسی دقیق تر فرآیند تولید و اجرای آثار استانیه فسکی، جایگاه آرای باختین در این آثار را مشخص نماید. مهم ترین دستاوردهای این تحقیق توصیفی-تحلیلی که با استفاده از منابع کتابخانه ای به انجام رسیده، شامل: تشخیص ارتباط مستقیم ایده های اولیه اکسپدیشن/گذرینگ تئاتر استانیه فسکی با نظریه "کارناوال"، و ارتباط اکسپدیشن/گذرینگ و تمرینات گروه با نظریات باختین در باب "منطق گفتگویی"، "فلسفه کنشی" و "دیگربودگی" می باشد

واژه های کلیدی

استانیه فسکی، گارژنیتزه، باختین، تئاتر لهستان، منطق گفتگویی، نظریه کارناوال.

*این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده دوم تحت همین عنوان و به راهنمایی نگارنده اول می باشد.
**نویسنده مسئول: تلفن: ۰۹۱۲۸۰۵۱۶۴۶، نامبر: ۰۲۱-۸۸۳۰۰۶۶۶، E-mail: esmaeel.shafiee@gmail.com

مقدمه

گروه تئاتر گارژنیتزه^۱، یکی از تاثیرگذارترین و برجسته‌ترین گروه‌های تئاتر پیشرو در جهان، از دهه‌ی ۷۰ میلادی به بعد بشمار می‌رود. رویکردهای عملی نوین این گروه، به سرپرستی ولادزیمیر استانیه‌فسکی^۲، در زمینه‌های پرورش بازیگر، ساختار موسیقایی اجرا و همچنین ارتباط با اجتماعات بومی و شهری، نشأت گرفته از اندیشه و نگرش خاص این گروه است. ریچارد شکنر^۳ - کارگردان و محقق مطرح آمریکایی - در توصیف این گروه می‌نویسد: «گارژنیتزه یکی از برجسته‌ترین گروه‌های تجربی لهستان و دنیاست... آنها ذات و جوهر اجرایی مردم‌شناختی و تجربی لهستان را شکل داده‌اند» (شکنر، ۱۳۸۴، ۱۳۴).

بنابر اعتقاد بسیاری از منتقدان و نظریه‌پردازان عرصه تئاتر از جمله پال آلین محقق انگلیسی حوزه تئاتر فیزیکی، یکی از مهم‌ترین علل کسب دستاوردهای کم‌نظیر در تئاتر گارژنیتزه، ریشه‌ها و بنیان‌های نظری بکار گرفته شده در فرآیند تولید و اجرای تئاتر توسط استانیه‌فسکی می‌باشد. شناخت بنیان‌های مورد اشاره منتقدان و نظریه‌پردازان مذکور، در وهله نخست می‌تواند پاسخگوی یکی از مهم‌ترین علل تاثیرگذاری و جذابیت آثار استانیه‌فسکی و در وهله بعد می‌تواند کمکی شایان به گروه‌های اجرایی‌ای باشد که تلاش می‌کنند با بکارگیری متد استانیه‌فسکی، آثار ارزشمندی را در حوزه تئاتر ارائه نمایند؛ لیکن در این عرصه دچار فقر تئوریک گشته‌اند.

به اعتقاد نگارندگان این مقاله، در نخستین مواجهه با فرآیند تولید و اجرای آثار استانیه‌فسکی، می‌توان نمود آراء و نظریات باختین را مشاهده نمود، از همین رو در این پژوهش تلاش شده با بررسی دقیق‌تر فرآیند تولید و اجرای آثار استانیه‌فسکی، جایگاه آرای باختین در این آثار مشخص و معرفی گردد.

مطابق بررسی انجام شده، در کشور ما، در حوزه‌ی نظری متد استانیه‌فسکی، آثار معدودی ترجمه و نگارش شده است. اما پژوهشی که به طور کامل به بنیان‌های نظری این گروه پرداخته باشد، وجود ندارد. از همین رو می‌توان اهمیت پژوهش در این حوزه را دوچندان قلمداد نمود. مرور کوتاهی بر پژوهش‌های انجام شده، از یک سو معرفی پیشینه پژوهش حاضر است و از دیگر سو، فقر نظری مورد اشاره را نمایان‌تر خواهد نمود.

از آثاری که مشخصاً فعالیت‌های گروه گارژنیتزه را مورد بررسی قرار داده، کتاب گارژنیتزه در گذار^۴ نوشته‌ی «پال آلین»^۵ است، که البته این کتاب به فارسی ترجمه نشده است. در این کتاب، آلین به بررسی فعالیت‌های گروه گارژنیتزه در بستر تحولات اجتماعی-سیاسی دهه‌ی

۸۰ و ۹۰ میلادی در لهستان می‌پردازد. در برخی از فصول این کتاب (بویژه در فصل چهارم)، آلین از «نظریه کارناوال»^۶ باختین برای تشریح ریشه‌های برخی از فعالیت‌های گارژنیتزه سود می‌جوید. اشارات آلین تنها به «نظریه کارناوال» باختین محدود شده و صرفاً از کتاب رابله و دنیای او^۷ اثر باختین در کتاب خود به عنوان مرجع استفاده نموده است. لازم به توضیح است که رابله و دنیای او، کتابی است که در آن باختین به شرح و بسط «نظریه کارناوال» خویش می‌پردازد.

پژوهش بعدی کتابی است با عنوان قلمروهای پنهان^۸ نوشته‌ی ولادزیمیر استانیه‌فسکی و «آلیسون هاج»^۹ که شامل مجموعه‌ی مقالات و نوشته‌های خود استانیه‌فسکی است. این نوشته‌ها، بنیان‌های هنری-تئاتری گارژنیتزه در ۲۵ سال ابتدایی فعالیت‌های این گروه را تشریح می‌کند. در این کتاب، اشارات بسیار مختصری به آشنایی استانیه‌فسکی با «نظریه کارناوال» باختین و تاثیرات آن بر برخی از فعالیت‌های گارژنیتزه شده است. از این کتاب، ترجمه‌ای در پایان‌نامه‌ای با همین عنوان، در سال ۱۳۸۶، در دانشگاه هنر توسط می‌گل زندیه انجام گرفته است.

آلیسون هاج در سال ۲۰۱۰ در چاپ جدیدی از کتاب آماده‌سازی بازیگر^{۱۰}، فصلی را به بررسی تفکرات استانیه‌فسکی اختصاص داده و اشاره‌ای بسیار گذرا به رابطه تفکرات استانیه‌فسکی با «نظریه کارناوال» باختین می‌کند. کتاب مذکور، در سال ۱۳۸۹ توسط داود دانشور، منصور براهیمی و مجید اخگر ترجمه شده است (در این مقاله از این ترجمه استفاده نشده است).

همچنین مقاله‌ای از هالینا فیلیپویچ^{۱۱} پژوهشگر و استاد ادبیات لهستان دانشگاه «ویسکنسین-مدیسین»^{۱۲} - با نام سفر به داخل فرهنگ^{۱۳} نگارش شده که گزارشی درباره یکی از اکسپدیشن‌های^{۱۴} گارژنیتزه - که در ادامه به آن خواهیم پرداخت - است. مقاله مذکور، فراتر از یک گزارش، سعی در پیدا کردن علل و بنیان‌های فعالیت‌های گارژنیتزه دارد. این مقاله به فارسی ترجمه نشده است.

روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی بوده و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و پایگاه‌های معتبر اینترنتی به انجام رسیده است. در این بخش ذکر این نکته لازم است که بدلیل عدم دسترسی بودن آثار استانیه‌فسکی برای همگان و بویژه خوانندگان این مقاله، نگارندگان تلاش نموده‌اند با تکیه صرف بر «فرآیند تولید یک نمایش» در تئاتر گارژنیتزه، مباحث مورد نظر این پژوهش را پیش برند. این امر ضرورت نیاز مخاطبان را به دیدن آثار استانیه‌فسکی بعنوان پیش فرض درک مطالب این مقاله منتفی می‌سازد.

شناخت‌نامه

الف - ولادزیمیر استانیه‌فسکی

ولادزیمیر استانیه‌فسکی، در سال ۱۹۵۰ در شهر باردو^{۱۵} در جنوب غربی لهستان به دنیا آمد. او فارغ‌التحصیل رشته علوم

انسانی از دانشگاه کراکو^{۱۶} می‌باشد (زندیه، ۱۳۸۶). وی از سال ۱۹۶۸ تا ۱۹۷۱، عضو «انجمن تئاتر دانشگاهی»^{۱۷} در کراکو بود. مهم‌ترین اجرای او در این گروه، اسپادانی^{۱۸} بود. اجرایی

شبانۀ ۲۸ ۱۹۷۷؛ "سحر" ۲۹ ۱۹۷۸؛ "زندگی کشیش آواکوم" ۳۰ ۱۹۸۱؛ "کارمینا بورانا" ۳۱ ۱۹۹۰؛ "متامورفسیس" ۳۲ ۱۹۹۷؛ "الکترا" ۳۳ ۲۰۰۲؛ "ایفی ژنی در آ... ۳۴ ۲۰۰۷.

ج- میخائیل باختین^{۳۵} (۱۸۹۵-۱۹۷۵)

میخائیل باختین بیشتر به عنوان نظریه‌پرداز در حوزه ادبیات شناخته شده است. این در حالی است که تزوتان تودوروف^{۳۶} -باختین شناس مطرح روسی- او را به قطع برجسته‌ترین اندیشمند شوروی در گستره علوم انسانی می‌داند. او که در ابتدا به تحقیق درباره زبان و متون ادبی - فراتر از حوزه ادبیات - مشغول بود، به مطالعات گسترده‌ای در حوزه‌های دیگری چون فلسفه، روانشناسی و علوم اجتماعی پرداخت و در بازگشت از این عرصه‌ها، به دیدگاهی «واحد و منسجم از کل حوزه علوم انسانی» مجهز شد (تودوروف، ۱۳۷۷، ۷). باختین آثار بسیاری تالیف کرده است. از جمله این آثار می‌توان به کتب: مسایل بوطیقای داستانی‌فلسفی^{۳۷}، رابله و دنیای او^{۳۸} و تخیل مکالمه‌ای^{۳۹} اشاره کرد.

۲- ویژگی‌های خاص تئاتر گارژنیتزه

الف - موسیقی و گارژنیتزه

• گارژنیتزه؛ تئاتر آوازی

الیسون هاج در کتاب آماده‌سازی بازیگر، بجای کلمه "Musical Theatre" از واژه "Song Theatre" استفاده می‌کند. فعالیت موسیقایی، نقطه مرکزی و حیاتی اجراهای گروه گارژنیتزه می‌باشد. از این رو، اجرای گروه به ظاهر در دسته‌بندی "تئاتر موزیکال" قرار می‌گیرد. اما آنچنان که لژاک کلانکیویچ^{۴۰} -منتقد لهستانی- می‌گوید: «کار آنها این قابلیت را دارد که تصویر ما را از تئاتر موزیکال به طور کامل دگرگون کند» (Iain, 2005, 91).

فعالیت موسیقایی در گارژنیتزه، وجوه بسیاری را در اجرا شامل می‌شود: آواز خواندن‌های پیاپی براساس ساختارهای پیچیده چندآوایی در موسیقی که توسط خود اعضای گروه در هنگام بازی خوانده و اجرا می‌شود، فعالیت‌های هماهنگ بدنی بازیگران بر پایه ریتم و موسیقی، دیالوگ گویی‌هایی که ضرب ریتم فضای موسیقایی اجرا را حفظ و حتی تشدید می‌کنند و جابجایی‌ها و ترکیب‌بندی‌هایی که ریشه در هارمونی و انرژی فضای موسیقایی اجرا دارند.

موسیقی در اجرای گارژنیتزه یک ضرورت است. ضرورتی که از دیدگاه آنها، با فرهنگ و تاریخ بشری عجین شده است. چنانکه استانی‌فلسکی می‌گوید: «اسطوره‌ها و موسیقی در طی قرن‌ها با هم در ارتباط بوده‌اند... افسانه‌ها را با موسیقی می‌توان بازگو کرد، چراکه موسیقی مثل کروموزوم افسانه است. بنابراین کدهای کروموزومی فرهنگ را نیز دربردارد. از طریق بیان فرهنگ‌های بومی فعلی، قادر خواهیم بود موسیقی‌های فرهنگ‌های باستان

تندرو، موزیکال و "جهت به تصویر کشیدن وضعیت سیاسی- اجتماعی لهستان" (زندیه، ۱۳۸۶، ۳). در توصیف این اجرا آمده است: «موسیقی در این کار، بخشی از صحنه است و به حرکت معنا می‌دهد و نه تنها فضای نمایش را پر می‌کند [...] بلکه با کلمات به رقابت می‌پردازد و اجرای پویایی را شکل می‌دهد» (زندیه، ۱۳۸۶، ۳). همین توصیفات کوتاه و مبهم باقی‌مانده از این اجرا، نشان از شباهت‌هایی با آنچه هم‌اکنون در گارژنیتزه رخ می‌دهد، دارد. از خلال این توصیفات مشابه، می‌توان روند پیوسته جستجوگرانه تفکر هنری استانی‌فلسکی را مورد بررسی قرار داد. در سال ۱۹۷۱، استانی‌فلسکی در طول یک تور اجرایی از تولیدات "انجمن تئاتر دانشگاهی" در ورسلاو^{۴۱}، توسط گروه تفسکی^{۴۲} انتخاب شد و به گروه تفسکی جهت مشارکت در پروژه‌های پارتاتری^{۴۱} پیوست. ۵ سال بعد، در سال ۱۹۷۶، استانی‌فلسکی از این پروژه‌ها خارج شد. وی تا سال ۱۹۷۷، به عنوان مشاور گروه تجربی "سنس ۶"^{۴۲} فعالیت می‌کرد و چندین کارگاه آموزشی برای بازیگران غیرحرفه‌ای برگزار کرد.

آنچنان که هالینا فیلیپویچ می‌گوید، استانی‌فلسکی در آگوست ۱۹۷۷، آنچه الان به عنوان "مرکز تمرینات تئاتری گارژنیتزه"^{۴۳} می‌شناسیم را تاسیس کرد (Filipowicz, 1983).

ب- تئاتر گارژنیتزه

گروه تئاتر گارژنیتزه از سال ۱۹۷۷ فعالیت‌های خود را به سرپرستی استانی‌فلسکی و گروهی از همراهان‌اش در گروه "سنس ۶" آغاز نمود. آنها عموماً جوان و فاقد تحصیلات آکادمیک تئاتری یا تجربه اجرای حرفه‌ای بودند. گروه از همان ابتدا در روستایی به همین نام در حدود ۲۰ مایلی شهر لوبلین^{۴۴} در جنوب شرقی لهستان مستقر شد. این روستا از لحاظ جغرافیایی به دور از شهرهای مهم فرهنگی همچون ورشو^{۴۵}، - پایتخت لهستان - ورسلاو و کراکو - از مراکز مهم فرهنگی لهستان - قرار دارد.

گستره فعالیت‌های گارژنیتزه، فراتر از فعالیت‌های معمول یک گروه تئاتر بوده و زمینه‌های هنری-اجتماعی بسیاری را دربرمی‌گیرد. اما تمامیت این فعالیت‌ها یکپارچه است و تنها یک هدف واحد را دنبال می‌کند. گارژنیتزه کلیه فعالیت‌های خود در فرآیند آماده‌سازی برای اجرا اعم از تحقیق، تمرین، اکسپدیشن، گذرینگ^{۴۶} و اجرای صحنه‌ای را، تئاتر وجود^{۴۷} می‌نامد. از طریق این فعالیت‌ها، آنها امیدوارانه به دنبال صادفانه‌تر بودن از تئاترهای گذشته هستند. تئاترهایی که [از دید آنها] مجموعه‌ای از مجردات و پاره نوشته‌ها، شنیده‌ها و صحنه‌های عجیب و غریب بودند (Filipowicz, 1983, 54).

اجراهای گارژنیتزه، با وجود تمام سرزندگی و صداقتش، ساختاری بسیار دقیق و سازمان یافته دارد؛ چه از لحاظ بدنی و چه از لحاظ آوایی. اما روند رسیدن به این اجراهای دقیق بسیار طولانی است و بی دلیل نیست که گروه در ۳۵ سال گذشته، تنها ۷ اجرا به روی صحنه برده است. این اجراها عبارتند از: "نمایش

مشخص می‌شود. استانیه‌فسکی، اکسپدیشن را اینگونه توصیف می‌کند: «مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی که مطابق با یک برنامه قبلی در فضای باز انجام می‌شود. این مجموعه می‌تواند شامل گشت‌ها، ملاقات‌ها، تمرین‌ها، تمرین‌های آماده‌سازی برای اجرا، اجراها و گذرینگ‌ها باشد. اکسپدیشن‌ها، راهی برای بدست آوردن مواد لازم برای اجراها می‌باشند. همچنین هر اکسپدیشن، آزمونی برای صحت و سقم شکل‌های ابتدایی بدست آمده در تمرین‌ها است [۰۰۰] اکسپدیشن‌ها، متناسب‌کننده اعمال تئاتری با حال و هوای انسانی و طبیعی هستند» (Allain, 2005, 31).

استانیه‌فسکی متذکر می‌شود که هنگامی که آوازهای اولیه برای اجرا (اجرای صحنه‌ای) آماده شد، ما می‌بایست به اکسپدیشن برویم. از دید او، «روند این سفر بسیار پربار است. زندگی و هنر به طور عجیبی با هم عجین‌اند. وقایع و حوادث زیاد، اتفاقات طبیعی، فرآیند زندگی هنری شما را تکمیل می‌کند. به طوری که شما به تنهایی می‌توانید داستانی طولانی در مورد خود سفر بسازید» (زندیه، ۱۳۸۶، ۴۷).

● گذرینگ

استانیه‌فسکی در توصیف فعالیت‌هایی که در اکسپدیشن انجام می‌گیرد، به یکی دیگر از بخش‌های فرآیند تولید نمایش توسط گروه اشاره می‌کند: گذرینگ. گذرینگ آنچنانکه از معنای لغوی آن نیز برمی‌آید، یک گردهمایی است. یک ملاقات است مابین اعضای گروه و مردم بومی.

در اکسپدیشن‌ها، گروه معمولاً از مردم منطقه‌ای که به آن سفر کرده‌اند، دعوت می‌کند تا در یک شب‌نشینی صمیمانه با گروه شرکت کنند. این گردهمایی‌ها معمولاً در مکان‌های عمومی مانند کافه‌ها و خانه‌های محلی و یا در محوطه‌های باز برگزار می‌شود و تا پاسی از شب ادامه می‌یافت. گروه سعی می‌کرد ارتباط صمیمانه و گرم‌تری با مردم برقرار کند و آنها را تشویق به فعالیت‌های دسته‌جمعی از جمله آواز خواندن، ساز زدن، قصه‌گفتن و غیره کند. سهم گروه نیز در مقابل، آواز خواندن‌ها و اجرای نمایش بود. البته برای رسیدن به چنین ارتباط گرمی، گروه، تکنیک‌ها و تجربه‌های خاص خود را دارد (Hodge, 2010). استانیه‌فسکی، از این گذرینگ‌ها به عنوان «تئاتر نخستین»^{۴۲} یاد می‌کند. چراکه از دید او، «گذرینگ [طلیعه آداب و رسوم سنتی تک تک فرهنگ‌ها است» (زندیه، ۱۳۸۶، ۱۳).

گذرینگ - به خصوص گذرینگ‌هایی که در روستاها برگزار می‌شد - یک ملاقات زنده است جهت تبادل. از سویی گروه، مواد خام فرهنگی را از صاحبان اصلی آنها فرا می‌گرفت. این مواد خام شامل آوازها، رقص‌ها، ژست‌ها، افسانه‌ها، آداب، سنن و هر آن چیزی است که ابزار ابراز طبیعی هویت فرهنگی یک قوم می‌باشد. اینها یکی از منابع اولیه اصلی برای اجراهای گروه است. از سوی دیگر گروه با اجرای یک نمایش، هم سهم متقابل در این تبادل را ادا می‌کند، هم اجرای خود را در مقابل واکنش‌های مردم بومی که

را دوباره زنده کرده و به افسانه‌های باستانی نیز نزدیک‌تر شویم» (زندیه، ۱۳۸۶، ۵۸).

● وجه موسیقایی

موسیقی نزد استانیه‌فسکی ریشه در واژه فراگیری دارد؛ وجه موسیقایی^{۴۱}: «هر آنچه در تمرینات تئاتر ماست، از وجه موسیقایی می‌آید و به وجه موسیقایی ختم می‌شود» (Hodge, 2010, 274).

موسیقی از دید استانیه‌فسکی، اصطلاحی تاریخی است مربوط به نظامی مدون از نت‌ها؛ نظامی که «دنیای صداها را در خود نگه داشته و آن را کنترل و تحلیل می‌کند و از طریق موسیقی، شیوه فراگیری و پاسخ شما شرطی و جهت‌دار می‌گردد» (زندیه، ۱۳۸۶، ۷۴). موسیقی نگاهی انسانی و روش‌مند، در جهت تکرار و تلخیص دارد. اما در مقابل، وجه موسیقایی هر آن چیزی است که فراسوی نظام مدون است. از نظر استانیه‌فسکی، وجه موسیقایی در تمام اشیاء حضور دارد و چیزی است مربوط به نفس و روح؛ در ارتباط با طبیعت، گزینه و شهود. اینها اِلمان‌هایی هستند که استانیه‌فسکی به آنها ایمان دارد و سعی می‌کند تا آن را در بازیگرش و در اجرایش بازیابی کند. استانیه‌فسکی می‌گوید: «من به گزینه و شهود معتقدم، ما به زودی آنها را فراموش خواهیم کرد. فراموش خواهیم کرد که آنها بخشی از طبیعت ما هستند. حتی همین حالا آنها را با نام‌های پیچیده‌ای چون فراطبیعی و فراروانی می‌خوانیم... اما من معتقدم که گزینه و شهود واقعی‌اند. و معتقدم که اینها بدون وجه موسیقایی نمی‌توانند وجود داشته باشند» (Hodge, 2010, 274). در جستجوی چنین فضایی، گارژنیتزه پروژه‌های اکسپدیشن و - مدتی بعد - گذرینگ را در راس فعالیت‌های خود قرار داد. اکسپدیشن و گذرینگ را می‌توان از زمره فعالیت‌های خاص گروه گارژنیتزه دانست که نشان‌دهنده اندیشه‌ها و اهداف خاص این گروه می‌باشند.

ب- فرآیند خاص تولید در گارژنیتزه

فرآیند تولید و اجرا در تئاتر گارژنیتزه، با آنچه که فرآیند کلاسیک تولید تئاتر خواننده می‌شود، دارای تفاوت‌های بنیادینی می‌باشد. علل این وجوه افتراق را می‌توان در بنیان‌های نظری این گروه جستجو کرد که بخشی از آنها پیشتر شرح داده شد و در ادامه نیز به آن بیشتر پرداخته شده است. ذیلاً مهم‌ترین وجوه تفاوت مورد اشاره معرفی می‌گردد.

● اکسپدیشن

گروه گارژنیتزه، به دنبال آنچه استانیه‌فسکی "محیط جدید و طبیعی برای تئاتر" می‌خواند، دنیای شهری را به جهت رسیدن به اهداف خود، ترک می‌کند و به جوامع روستایی و بومی و به طور دقیق‌تر فرهنگ‌های حاشیه‌ای سفر می‌کند (Hodge, 2010). اکسپدیشن - آنچنانکه از معنای لغوی آن نیز پیداست، سفر مخصوصی است که در آن، گروه، اهداف مشخص و ویژه‌ای را دنبال می‌کند. اهداف هر اکسپدیشن با توجه به هر سفر، به طور خاص

با تجربه‌های جسم‌مند و طبیعی‌اش را از دست بدهد. ما دیگر تعهدی درونی نسبت به جهان خود نداریم. زیرا نظامی بیرونی وجود دارد که تمام پاسخ‌ها را در خود دارد. پس ما دیگر ویژگی پاسخ‌گویی خود را نیز از دست می‌دهیم. زیرا ما وجود سوژه‌ای، مشارکت‌کننده، جسم‌مند، مسئولیت‌پذیر و تجربه‌گر خود را از دست داده‌ایم (گاردینر، ۱۳۸۱).

ج- گدازه رخدادها

در واقع باختین در پی "بازگشت به سوی بلاواسطگی عریان تجربه" (گاردینر، ۱۳۸۱، ۳۷) است، در جستجوی کیفیت ناب زندگی، چیزی که هنوز در قالب مکتب‌ها و اندیشه‌های کلی، سخت و منجمد نشده است. چیزی که هالکویست آن را «گدازه رخدادها» می‌نامد. گاردینر این گونه این واژه را توصیف می‌کند: «... در اینجاست که خصوصیت منحصر به فرد اعمال و کنش‌های روزمره ما و حقیقتاً خودِ نفسانیت ما، بر ساخته می‌شود. اینجا، همان جایی است که ما خلق می‌کنیم و می‌شناسیم و تأمل می‌کنیم و زندگی خود را سپری می‌کنیم و می‌میریم. جهانی که در آن کنش‌های فعالیت ما عینیت می‌یابند و جهانی که در آن این کنش‌ها عملاً جریان می‌یابند و یک بار و فقط یک بار عملاً به انجام می‌رسند. زندگی باید به عنوان مجموعه مداومی از کنش‌های واحد فهمیده شود و هر کنش یا "رخدادی" می‌بایست بر حسب مضمون خود به عنوان "داده تجربی و محسوس" درک شود» (گاردینر، ۱۳۸۱، ۳۷).

د- دیگر بودگی^{۴۵}

باختین هرگاه می‌کوشد تا به بررسی مسایل زیبایی‌شناسی و مخصوصاً به توصیف آفرینش هنری بپردازد، با پرسش دیگربودگی مواجه می‌شود (تودوروف، ۱۳۷۷). برای باختین، آگاهی از خود، مستلزم وجود دیگری است. او از نیاز زیبایی‌شناختی انسان به وجود غیر در وحدت بخشیدن به تصور ما از خود سخن می‌گوید. این، تنها شامل درک خارجی جسمانی ما نیست. آگاهی درونی ما نیز به ادراک "غیر" از آن وابسته است. همچنانکه جسم در رحم مادر شکل می‌گیرد، در نزد باختین، آگاهی انسانی در نزد آگاهی دیگران است که بیدار می‌شود. تودوروف در تبیین این موضوع می‌گوید: «من با آشکار نمودن خود بر "غیر" و از طریق شخص او و با کمک اوست که به خودآگاهی دست می‌یابم. مهم‌ترین کنش‌ها، آنها که بنیان خودآگاهی ما را تشکیل می‌دهند، تنها در رابطه با آگاهی "دیگری" تعیین می‌پذیرند. هر تجربه درونی، در مواجهه با غیر است که تحقق می‌پذیرد و این مواجهه ذاتی هر تجربه درونی است... موجودیت انسان عبارت است از ارتباط ژرف. بودن یعنی بودن برای غیر و از طریق او، برای خود» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۱۸۳).

از منظر "من- برای- خودم"، ما نمی‌توانیم خود به تنهایی بر جهان بیرونی احاطه پیدا کنیم. در برخورد با خود، دیگری از ما "قدرت رؤیت اضافی" تری دارد و برعکس. این رابطه متقابل،

به نظر گروه، طبیعی است، می‌سنجد (Allain, 2005).

۳- مروری بر افکار و نظریات باختین به مثابه چارچوب نظری

در این بخش به منظور آشنایی اولیه مخاطبان این مقاله، مروری کلی بر برخی از مهم‌ترین آرای باختین که مورد نظر این پژوهش می‌باشد، شده است و در بخش ۴ که به باز نمود این آراء در تئاتر استانیفسکی اختصاص داده شده، این آراء، بسط بیشتری خواهند یافت.

الف- منطق گفتگویی^{۴۳}

مرکز توجهات باختین در تمامی نظریه‌ها و اندیشه‌هایش، به "منطق گفتگویی" بازمی‌گردد. این واژه که بنیان اصلی نگاه باختین است؛ همه افکار او را دربرمی‌گیرد و کلیدی است برای درک اندیشه‌های وی. برای باختین در هر متنی - به خصوص در علوم انسانی - مکالمه‌ای نهفته است. مکالمه‌ای میان پدیدآورنده متن و مخاطب آن. "فهم" هر متن توسط مخاطب، بواسطه وجود بسستر مکالمه‌ای که در خود متن نهفته است، صورت می‌گیرد. یعنی درون هر متن ذاتاً، خواسته و یا پرسشی وجود دارد که واکنش و پاسخی را جستجو می‌کند. این ویژگی ذاتی متن است. «علوم انسانی در نوع خاصی از گفتگو خلاصه می‌شود. رابطه متقابل و پیچیده متن (موضوع مطالعه) با زمینه و بافتی که به متن، چارچوب می‌دهد. این زمینه، آنجا که اندیشه سنجش‌گرایانه پژوهشگر توان عمل می‌یابد، آفریده می‌شود. علوم انسانی به طور خلاصه عبارت است از تقابل دو متن: متن از پیش داده شده و متن پاسخ‌گر و واکنش‌کننده‌ای که در مکالمه با متن از پیش داده شده [آفریده می‌شود، تقابل دو سوژه، تقابل دو نویسنده» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۵۳).

ب- فلسفه کنشی^{۴۴}

فلسفه کنشی، یکی دیگر از بنیان‌های تفکر باختینی است که به طور مستقل کمتر به آن پرداخته شده است. فلسفه کنشی، ناشی از دوره نخست کاری وی و منش پدیدارشناسانه اوست. دغدغه باختین در بیان فلسفه کنشی، از نقطه‌ای آغاز می‌شود که او به فاصله میان تجربه‌های جسمانی، مستقیم و بلاواسطه انسان از سویی و اندیشه‌های نمادین حاصل از این تجربه‌ها از سوی دیگر اشاره می‌کند. باختین تمایلی را در انسان مورد توجه قرار می‌دهد که او را به سوی فراگیرکردن تجربه‌های محسوس و روزمره‌اش می‌کشاند. این کشش، به سوی ساخت دنیایی برساخته، نمادین و انتزاعی است. اما کلیت این دنیای برساخته، منسجم و هماهنگ و منظم به نظر می‌آید. باختین این تمایل را به خودی خود مورد انتقاد قرار نمی‌دهد. بلکه متذکر می‌شود که ما نمی‌توانیم صرفاً به این دنیای انتزاعی اتکا کنیم. وی خواستار آگاهی از این روند و در نظر گرفتن محدودیت‌های آن می‌باشد. روندی که باعث شده است انسان به تدریج رابطه خود

بی‌شک شکل‌گیری و تداوم حیات هر گروه و جمعیت همگرا - در یک جامعه - بطور غیرقابل انکاری تابع شرایط اجتماعی است که در آن قرار گرفته است، از همین رو در زیر شرایط اجتماعی‌ای که موجب شکل‌گیری و حتی هدف‌گذاری در گروه تئاتر گارژنیتزه شد را مرور نموده و نسبت این گروه با شرایط مورد اشاره را بررسی می‌نماییم.

الف- اوضاع اجتماعی - سیاسی لهستان در هنگام پیدایش گارژنیتزه

علیرغم تغییرات بسیار در جغرافیای سیاسی منطقه‌ای که لهستان در آن واقع گشته، در طول قرون متمادی کشور لهستان همیشه ما بین امپراطوری‌های بزرگ قرار داشته و صحنه جنگ‌ها و آتش‌افروزی‌های بسیاری بوده است، تا آنجا که چندین بار به طور کامل مابین کشورهای مختلفی تقسیم گشته است. بعد از جنگ جهانی دوم، دوران کمونیستی، دورانی سرشار از خفقان سیاسی - اجتماعی برای مردم لهستان بود. «آنه وایت»^{۴۷} - جامعه‌شناس - تاکید می‌کند: «فرهنگ توده تحت کنترل قدرت کمونیستی قرار داشت و این قدرت از وجود اعتماد در جامعه بی‌بهره بود» (Allain, 2005, 27). عدم شکل‌گیری حلقه‌های ارتباطی مابین مردم در اینگونه اجتماعات، باعث گرایش مردم به شرکت در گردهمایی‌های خصوصی‌تر شد؛ اجتماعاتی مابین دو گروه اجتماعی بنیادی: خانواده و حکومت. این شبکه‌ها با هدف تعاملات خصوصی ایجاد می‌شدند. به طور طبیعی، برگزاری این جلسات، خارج از هسته مرکزی فرهنگ رسمی و بدور از کنترل مقامات دولتی برگزار می‌شد و مورد تایید حکومت کمونیستی نبود؛ در نتیجه به سختی انجام می‌شد: هم به علت کمبود فضاهای برگزاری آنها، هم به علت رفتارهای نامطلوب پلیس یا طرفداران دولتی (Allain, 2005). از سوی دیگر، آنچنان که گفته شد، به علت تغییر مکرر مرزبندی‌های کشور لهستان، قومیت‌های مختلف با فرهنگ‌هایی گوناگون و حتی زبان‌هایی متفاوت در این کشور و مخصوصاً در نواحی مرزی آن سکنی دارند. حضور و ابراز این فرهنگ‌های حاشیه‌ای توسط عوامل مختلفی محدودتر می‌گشت. از آن جمله می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

- اعمال نفوذ قدرت سیاسی کمونیستی و حمایت آن از فرهنگ رسمی.
- میل حکومت به برنامه‌ی یکسان‌سازی فرهنگی در همه اقشار اعم از شهری و روستایی. فرهنگی که باید نشانگر یک دنیای ایده‌آل کمونیستی برای همه باشد. فرهنگی که ابزار حاکمان برای تبلیغات سیاسی در سطح داخلی و بین الملل بود.
- حمایت‌های اقتصادی دولت از گروه‌هایی که صرفاً در راستای برنامه‌های تبلیغاتی و فرهنگی حکومت فعالیت می‌کردند.

ب- گارژنیتزه و فرهنگ‌سازی مصنوع حکومت

با توجه به آنچه گفته شد به نظر می‌رسد نیاز مردم به اجتماعات کوچک و غیررسمی بیرون از قلمرو حکومتی و

مشارکتی فعال، متعهدانه، جسم‌مندانه و گفتگویی را می‌طلبد و ما را از ذهن‌گرایی درون‌نگرانه به دور می‌کند (گاردینر، ۱۳۸۱). در مقابل آنچه این مشارکت را به «شی وارگی» تبدیل می‌کند، این است که ما با دیگری نه به عنوان سوژه‌ای دیگر، بلکه به عنوان ابژه روبه رو می‌شویم. مخالفت باختمین با بت‌واره کردن صدای مؤلف^{۴۸}، ناشی از همین اندیشه اوست.

ه- نظریه "کارناوال"

نظریه کارناوال را می‌توان بسط افکار و نظریات پدیدارشناسانه باختمین در دوره اول کاریش دانست. دنیای کارناوالی، دنیایی است در مقابل دنیای خشک حاکم. «جهان بی قید و بند جلوه‌ها و اشکال فکاهی است که در مقابل لحن جدی و رسمی فرهنگ کلیسایی و فنودالی سده‌های میانی قد علم می‌کند» (غریب، ۱۳۸۷، ۱۳۵). کارناوال زندگی درونی ولی راستین، محل مکالمه آزادانه مردم عادی سوای زندگی بیرونی طبقاتی، دروغین و استبدادزده بود. حتی اگر قسمتی از این کارناوال - جدای از شادی‌ها و پایکوبی‌ها - نمایش‌های خیابانی بود «در آنها فاصله میان بازیگر و تماشاگر از بین می‌رفت» و «اساساً شکل هنری خاصی در هنر محسوب نمیشد، بل شکل مشخص و موقتی زندگی بود. به راستی خود زندگی بود» (احمدی، ۱۳۷۵، ۱۰۷). این شکل ناب فرهنگ مردمی در مقابل جشن‌های رسمی - ساختار پیچیده و زبان و رفتار خاص خود را دارد. خنده و ایماژ گروتسک، از ویژگی‌های اصلی این زبان است. «ایماژ کارناوالی، امر مقدس و امر دنیوی، سطح بالا و سطح پایین، امر بزرگ و امر کوچک، عاقل و احمق را گرد هم می‌آورد و وحدت می‌بخشد و در هم می‌آمیزد و ترکیب می‌کند» (غریب، ۱۳۸۷، ۱۳۷). از این رو حضور اضداد، دگرگونی و وارونگی، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگ کارناوالی است. کارناوال با معکوس کردن قواعد و هنجارها، زندگی را پشت و رو می‌کند. اما این به معنای فاصله گرفتن از زندگی روزمره نیست، بالعکس محلی برای احیای آن می‌باشد. فرهنگ کارناوالی با تاکید بر بدن و جسمانی بودن و طرد زهدگرایی، با زبان غیر فاخر، کوچه و بازاری، بی پرده و رکیک، با برداشتن مناسبات، امتیازها، قوانین و تابوها، با ایماژها و مجازهای «فرهنگ مردمی هزاران ساله» و با داشتن کیفیات خاکی و محسوس و حتی وقیح زندگی روزمره معمولی، قدرت نمادین عظیمی برای مبارزه با «جدیت تک بعدی» فرهنگ رسمی دارد. در واقع «کارناوال در امر روزمره غوطه‌ور است و امر روزمره نمی‌تواند از دیگری خود یعنی کارناوال جدا شود» (گاردینر، ۱۳۸۲، ۵۵).

۴- گارژنیتزه و شرایط اجتماعی

پیش از آنکه به بررسی انعکاس آراء و نظرات باختمین در آثار استانیفسکی و گارژنیتزه بپردازیم، لازم است با علل و عواملی که موجب شکل‌گیری و آغاز حرکت گارژنیتزه گردید، آشنا شویم. این آشنایی می‌تواند ما را در درک بهتر و عمیق‌تر گروه و آثار آن یاری رساند.

۵- گارژنیتزه و انعکاس آراء، ایده‌ها و نظریات باختین

پیش‌تر با تطابق نظریه کارناوال باختین در شکل‌گیری گارژنیتزه و برنامه‌های آن آشنا شدیم، در ادامه به بررسی انعکاس آراء، ایده‌ها و نظریات باختین در اکسپدیشن/گدرینگ، تمرینات و نیز مفهوم بازیگر نزد این گروه و استانیه‌فسکی می‌پردازیم.

الف - اکسپدیشن/گدرینگ

• اکسپدیشن/گدرینگ و نظریه کارناوال

باختین برای گسترش واژه کارناوال از واژه «کارناوالسک»^{۵۲} استفاده می‌کند. به زبان دیگر «کارناوالسک اشاره به متن‌ها، رویدادها یا اعمالی دارد که روح کارناوال را در خود حفظ کرده‌اند. کارناوالسک‌ها دارای پتانسیل آن هستند که به مثابه بیانی از صدای طبقات پایین‌تر شنیده شوند» (استات، ۱۳۸۹، ۷۳). فرهنگ‌های حاشیه، تحت تسلط حکومت مرکزی اجازه بروز آزادانه ندارند و هرگونه ابرازی، تحت سیطره قوانین فرهنگ مسلط قرار دارد و در فضایی محدود صورت می‌گیرد. اکسپدیشن‌های گارژنیتزه و ملاقات و تبادل مستقیم با مردم بومی و فرهنگ‌های حاشیه، این فرصت را در اختیار مردم قرار می‌داد که با حضوری جسم‌مند و صریح، فرم‌های دستکاری‌شده فرهنگی خود توسط دیدگاه رسمی را رها کنند و آنچه باشند که بودند یا می‌خواهند باشند. این فرآیند را می‌توان فرآیندی کارناوالی دانست. فیلیپویچ معتقد است اکسپدیشن‌های گارژنیتزه در عمیق‌ترین سطوح فیلسوفانه‌اش، مجسم‌کننده آگاهی کارناوالی است؛ فضایی دسته‌جمعی، آزاد و صمیمی (Filipowicz, 1983). حتی شکل اجرایی گدرینگ‌ها، بسیار به یک کارناوال نزدیک است: آوازخوانی، رقص، خنده، خوردن و نوشیدن، زبان عامیانه و غیره (Allain, 2005).

• اکسپدیشن/گدرینگ و مفهوم "گدازه رخدادها"

یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های گارژنیتزه در اکسپدیشن/گدرینگ‌ها را می‌توان آنچه باختین «بازگشت به سوی بلاواسطگی عریان تجربه» می‌نامد، دانست. مطابق توصیفات استانیه‌فسکی، بازیگران و مردم بومی‌ای که در اکسپدیشن‌ها و گدرینگ‌ها حضور داشته‌اند، ریشه فعالیت‌هایی که در اکسپدیشن و گدرینگ انجام می‌گرفته، در بردارنده ویژگی‌های زیر است:

• ملاقاتی زنده و سرشار از ارتباط فعال (یا به زعم باختین گفتگویی) مابین خود اعضای گروه و همچنین مابین اعضای گروه و مردم بومی.

• تبادل پویا - در واقع این ویژگی برای گروه گارژنیتزه به عنوان یک گروه نمایشی، یک هدف تمرینی مهم در اکسپدیشن‌ها و گدرینگ‌ها محسوب می‌شده است.

• حضور خلاق و بدور از محدودیت‌های اجتماعی/سیاسی/فرهنگی/قومیتی.

رسمی، یکی از عناصر پیدایش و مهم‌تر از آن تداوم گروه‌هایی همچون گروه گارژنیتزه باشد. به هیچ روی نمی‌توان گفت استانیه‌فسکی، مستقیماً در پی جبران و حل این معضلات اجتماعی بوده است. در واقع ماهیت اجتماعی چنین گروه‌هایی (مانند گارژنیتزه)، به دلیل فضاهای ارتباطی مستمرش با مردم، کمک می‌کرد تا پاسخی باشد برای عطش فقدان ارتباط اجتماعی صادقانه در اجتماع آن روز لهستان. به همین علت است که استفان نواک^{۴۸} - جامعه‌شناس مطرح لهستانی - گارژنیتزه را از معدود کمپانی‌های لهستانی می‌داند که در جایگاهی قرار دارد که او آن را «خلا اجتماعی»^{۴۹} می‌نامد؛ خلا اجتماعی، به زبان ساده به فاصله عظیمی اشاره دارد که مابین نمادهای قدرت و گروه‌های کوچک اجتماعی مانند خانواده و دوستان وجود دارد (Filipowicz, 1983). نوشته‌های باختین درباره کارناوال، رابطه پویای گروه‌های غیررسمی و اجتماع را به خوبی به تصویر می‌کشد. این رابطه در واقع «نبرد بلاوقفه‌ایست میان نیروهای اجتماعی - فرهنگی رسمی (تک‌گو، متمرکزکننده) و «غیررسمی» (گفتگوکننده، تکثیرکننده)» (گاردینر، ۱۳۸۱، ۵۳). گروه گارژنیتزه در آغاز فعالیت، خودخواسته یا ناخواسته در این نقطه قرار می‌گیرد. آنچنان که آیین می‌گوید، علاقه استانیه‌فسکی به نوشته‌های باختین در مورد کارناوال و رابله، بدون تردید واکنشی است به فرهنگ‌سازی‌های مصنوعی حکومت. به طور مثال، استانیه‌فسکی ترجیح می‌دهد به جای کلمه «محلی»^{۵۰}، از کلمه «بومی»^{۵۱} استفاده کند. زیرا عبارت «محلی» در کنترل ایدئولوژی‌ها و فعالیت‌های حکومتی درآمده بود (Allain, 2005). این مخالفت در نوشته‌های استانیه‌فسکی نیز به خوبی مشهود است. استانیه‌فسکی می‌گوید: «در لهستان پول زیادی در زمینه هنر محلی اختصاص می‌یابد، که یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها و دغدغه‌های سازمان‌های فرهنگی کشور لهستان است. مقدار زیادی تجهیزات آموزشی صرف آموزش «سنت» به روستایی‌ها می‌شود. جای تعجب نیست که فرهنگ محلی ما، مطابق همان چیزی است که مردم شهری دوست دارند ببینند» (Filipowicz, 1983, 56). آلیسون هاج اعتقاد دارد استانیه‌فسکی به دو معضل پدید آمده در دل جامعه لهستان کاملاً آگاه بود: از سویی تمایزات فرهنگی - اجتماعی و از سوی دیگر هویت گم‌شده فردی مردم کشورش. چه در حوزه فرهنگی و بینافرهنگی و چه در حوزه فردی و بینافردیت، آنچه رو به زوال بود، میل طبیعی انسان به ارتباط و گفتگو و تبادل رها و آزادانه بود. استانیه‌فسکی احساس می‌کرد بعد از سال‌ها سرکوب‌گری، نوعی سردرگمی تکان‌دهنده در میان مردم بوجود آمده است و به همین دلیل مسئله هویت، مسئله‌ای بغرنج در ذهن او بود (زندیه، ۱۳۸۶). این خلالتی بود که استانیه‌فسکی از آن آگاه بود و این بهترین موقعیت برای او بود تا از این فقدان مکالمه، برای اهداف هنری گروه گارژنیتزه سود ببرد. گروهی که در راستای اهداف نمایشی خود، مشتاقانه در جستجوی فرصتی برای ارتباطی آزادانه با مردم بود.

صرف نظر کرد و نمی‌توان بدون وی به خود دست یافت و خود شد. باید به خود در غیر دست یافت. باید به خود با یافتن غیر در خود (در جریان بازتاب‌ها و دریافت‌های متقابل) دست یافت» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۱۸۳). فیلیپوویچ می‌گوید: «عاری از هر گونه تظاهر و تصنعی، اعضای کمپانی با مردم روستا ملاقات می‌کردند و بیشتر درباره آن فرهنگ محلی می‌آموختند و بالطبع، درباره بنیان‌های خلاقیت انسان و این دستاورد احیای اعتماد و درک متقابل بود» (Filipowicz, 1983, 56) و این دقیقاً عینیت یافتن ایده «دیگربودگی» باختین است.

● اکسپدیشن و گدرینگ و نظریه «فلسفه کنشی»

اکسپدیشن‌ها و گدرینگ‌ها به گروه این اجازه را می‌دهند تا در محیطی طبیعی‌تر به فعالیت خود بپردازد. منظور از واژه «محیط طبیعی‌تر»، در مقابل محیط‌هایی است که الگوهای پیش‌بینی شده و واکنش‌هایی تکراری در برابر پدیده‌های پیش‌روی خود دارند؛ همچون سالن‌های تئاتر و محیط‌های شهری. هاج از زبان استانیه‌فسکی در توضیح پیش‌زمینه‌های کار بازیگر در این متد، به روشنی به شرح این موضوع می‌پردازد:

«- ترک شهر، نه فقط ترک ساختمان تئاتر، بلکه ترک خیابان‌های شهر.

- نمایش دادن خود به مردم/ مخاطب‌ها، مصرف‌کننده‌ها، کسانی که رفتارهای «روتین»، واکنش‌های مدل‌شده و قضاوت‌های سنتی برایشان تعریف نشده است.

- داخل شدن به فضایی که ناشناخته است، یا تئاتر آن را رها کرده است» (Hodge, 2010, 269). هاج اعتقاد دارد این فضا پارتنر اصلی بازیگر و منبع اولیه خلاقیت اوست. آنچنان که استانیه‌فسکی «خلاقیت را دیالوگی با روح این فضا می‌داند» (Hodge, 2010, 269).

در واقع این دیالوگ‌ها در جایی شکل می‌گیرد که خیل عکس‌العمل‌های پویا و پاسخ‌های صادقانه، محکی اساسی برای رفتارها و فعالیت‌های گروه است. آنها در برابر تماشاگران متمردی قرار می‌گیرند که تا به حال یاد نگرفته‌اند برای چند ساعت ساکت بنشینند و همه چیز سریع برایشان خسته‌کننده می‌شود. واکنش‌های آنها، طبیعی است و در مقابل نمایشی سرد و بی‌روح به سرعت واکنش نشان می‌دهند. برعکس در تئاترهای معاصر تماشاگران بسیار بسیار فرمان‌بر هستند (Filipowicz, 1983).

در اکسپدیشن‌ها و گدرینگ‌ها، گروه به دنبال دریافت چنین تقابل‌ها و پیام‌هایی سفر می‌کند. پیام‌هایی که در جوامع مدرن‌تر، رنگ تکرار و آموزشی به خود گرفته است. انسان مدرن شهری در مقابل مکالمات و گفتگوهای جسمانی و شفاهی خود با دیگری، الگوهای بسیاری را پذیرفته است. آنچنان که باختین می‌گوید این الگوها همان ارزش‌ها و هنجارهایی هستند که بلاواسطه با زندگی روزمره پیوند مستمر نداشته‌اند، کنش‌های منتزع و ساخته شده، قوانینی خودآیینی هستند که پذیرفته‌ایم ما را کنترل کنند و بدین سبب ما دیگر به عنوان انسان‌های فعال

بر این اساس واژه‌های «حضور»، «ملاقات» و «تبادل» را می‌توان روح اکسپدیشن و گدرینگ دانست. گروه گارژنیتزه در جستجوی موقعیت‌ها و رخدادهای سرشار از کیفیت‌های نابی که بیان شد، دست به سفر می‌زدند. آنها سعی می‌کردند تا به طور مستقیم با اجتماعات مورد نظر خود ارتباط برقرار کنند، نه آنکه از راه دور و به طور غیرمستقیم به اطلاعات مورد نظرشان دست پیدا کنند. در نگاه اول می‌توان گفت که این سفر، این حرکت، فراتر از یک خواست تئاتری می‌تواند باشد. اما برای گارژنیتزه، این سفرها و این ملاقات‌ها در متن خواست تئاتریشان قرار دارد. آنها بدنبال تجربه مستقیم رخدادهای ناب هستند.

به همین دلیل است که فیلیپوویچ عقیده دارد که اکسپدیشن و گدرینگ «حرکت در مرزهای مابین تئاتر و غیرتئاتر» است (Filipowicz, 1983, 71).

آنچنان که اشاره شد، باختین در «فلسفه کنشی» تمایلی را مورد انتقاد قرار می‌دهد که انسان را از تجربه‌های جسم‌مند و محسوس جدا و به سوی دنیاهای برساخته نظری سوق می‌دهد. تمایلی که باختین به صورت کلی از آن سخن می‌گوید دامن‌گیر تئاتر نیز می‌باشد. این همان تمایلی است که تئاتر را در نظام ساخته‌شده تاریخی خودش محدود می‌کند و حتی اعتبار و ارزش هر اجرایی را، در همین نظام و با قوانین ساختگی خودش تعیین می‌کند. این نظام، تماشاگران را نیز شامل می‌شود. نظام تئاتری که با جهت‌گیری‌ها و ارزش‌گذاری‌های درون نظام خویش، اشیاء تئاتری را به سوی شی‌عوارگی سوق می‌دهد: بازیگرانی با کوله‌باری از مهارت‌ها، تماشاگرانی با کوله‌باری از «تماشا کردن‌ها». به همین دلیل است که گارژنیتزه در این سفرها و در این مواجهه با فرهنگ‌های بومی «امیدوارانه به دنبال صادقانه‌تر بودن از تئاترهای گذشته است» (Filipowicz, 1983, 56).

● اکسپدیشن / گدرینگ و مفهوم «دیگربودگی»

ماریوش گویا^{۵۳}، از اعضای اصلی گارژنیتزه و از همکاران نزدیک استانیه‌فسکی که از ابتدای تاسیس گروه، در آن حضور داشته است، درباره رابطه با مردم بومی و تاثیر آن بر کار بازیگر چنین می‌گوید: «اگر خودت را در برخورد با مردم قرار دهی، این اقدام به تو چیزی درمورد فرهنگ، سنت‌ها و کار خودت می‌گوید [۰۰۰] منابع جدید انرژی، موانع مصنوعی درونی بازیگران را می‌شکند [۰۰۰] مانند این است که با دیگر مردمان در برابر آیینه بایستی» (Allain, 2005, 34).

توصیفات گویا درباره رابطه اجراگر با مردم بومی، به خوبی یادآور مفهوم «دیگربودگی» باختینی است. از نظر باختین ما فقط می‌توانیم از طریق نور وام گرفته از دیگری کنیم (گاردینر، ۱۳۸۱). به نظر تودوروف، باختین به طور کامل، دیگری را به عنوان آیینی‌ای در برابر «من» برمی‌گزیند: «شخص انسان همواره و به تمامی بر مرزی واقع است که وی را با دیگری پیوند می‌دهد، او برای نگاه کردن به خود، به چشمان شخص دیگر چشم می‌دوزد و از چشم‌وی به خود می‌نگرد. نمی‌توان از غیر

راه خاص برای خواندن آهنگ می‌آموزد که کل بدن را درگیر می‌کند. این بازیابی است از مواجهه با مردمی مانند سامی‌ها که حرکات و ژست‌های خود انگیزه آنها، آهنگ را مدام تقویت می‌کند» (Hodge, 2010, 275).

همچنان‌که برای باختین زبان جدای از فرازبان نیست، برای استانی‌فلسفی نیز، موسیقی به عنوان یک زبان، جدای از فرازبانش یعنی وجه موسیقایی نیست. البته همچون نظر باختین درباره نظام‌های برساخته انسانی، استانی‌فلسفی موسیقی را هرگز نفسی نمی‌کند. بلکه محدودیت‌های آن را می‌پذیرد و سعی در برطرف کردن این محدودیت‌ها دارد: استانی‌فلسفی می‌گوید: «نمایش‌های من، شامل موسیقی و وجه موسیقایی است... وجه موسیقایی، درست مثل یک الماس صیقل نخورده است، که با قاب طلایی موسیقی تدوینی شکل می‌گیرد. در نهایت باید این دو عنصر را به طور کیمیاگرانه‌ای، با هم تلفیق کنی، تا نشان بدهی که وجه موسیقایی و موسیقی، با هم در ارتباطند. این کار امری دست‌نیافتنی و تخیلی نیست، برعکس کاری است در تعامل با انسان‌ها» (زندیه، ۱۳۸۶، ۷۶).

وجه موسیقایی برای بازیگر، منشی چندآوایی دارد. زیرا برپایه واکنش و پاسخ بنا نهاده شده است، نه دنیای تک صدایی موسیقی. وجه موسیقایی، به وفور در آواها و رفتار مردم دیده می‌شود. استانی‌فلسفی، نمونه‌های بسیاری را یاد می‌کند که آنها در سفر به نقاط مختلف با آن برخورد داشته‌اند... مرثیه زنان اوکراینی، داستان صدای سگ‌ها و مرگ اورپیید و آواهای مردم لاپلند^{۵۵} (زندیه، ۱۳۸۶).

• دوئیت / تقابل^{۵۶} و مفهوم "دیگربودگی"

الیسون هاج، «دوئیت» را اصل دوم گارژنیتزه بعد از وجه موسیقایی می‌داند که در تمامی تمرینات و فعالیت‌های گارژنیتزه وجود دارد و به طور ساده، نوعی از درک، جذب یا دیالوگ با یک پارتنر و به طور وسیع‌تر با محیط است (Hodge, 2010). مفاهیم «منطق گفتگویی» و «دیگربودگی»، به طور کامل با آنچه استانی‌فلسفی در مورد «دوئیت» و «تقابل» می‌گوید، مطابقت دارد. استانی‌فلسفی می‌گوید: «آنچنان که من فهمیدم، مهم‌ترین چیز تقابل دو موجود زنده است. این نوعی به اشتراک گذاشتن انرژی و گرماست» (Allain, 2005, 51). استانی‌فلسفی اعتقاد دارد، زندگی سرشار از ملاقات‌ها است و این یک الگوی همیشگی طبیعی است: دو نفر به هم نزدیک می‌شوند و سپس از هم جدا می‌شوند. از نظر استانی‌فلسفی، این همان شروع کار تئاتر است (زندیه، ۱۳۸۶، ۹۱). این ملاقات ساده، این منش مواجهه و گفتگو، ریشه و بنیان مهم‌ترین تمرینات گارژنیتزه می‌شود؛ «تمرین تقابل». دو بازیگر از دو طرف وارد می‌شوند و روبروی هم قرار می‌گیرند و ملاقات شکل می‌گیرد. سپس صحنه را ترک می‌کنند (زندیه، ۱۳۸۶). استانی‌فلسفی می‌گوید: «اولین برخورد میان دو نفر، بزرگ‌ترین مشکل تئاتری و فلسفی محسوب می‌شود. زیرا که طبیعت بشر، اولین برخورد را نوعی تضاد می‌داند. در ادبیات ما،

که فردیت دارند و پاسخ‌گو هستند، در انجام هیچ عملی حضور نداریم. پاسخ‌گویی و واکنش، نیازمند وجود سوژه‌ای جسم‌مند و مشارکت‌کننده است (گاردینر، ۱۳۸۱). بی دلیل نیست که مقاصد گروه مناطقی بود که توسط «لشکری از آموزگاران سنت» تحت آموزش قرار نگرفته بودند و فعالیت‌های بومی خود را حفظ کرده بودند. «در چنین اجتماعی هنوز حس اولیه وحدت و یگانگی با جهان طبیعی و هنر در پیوند با مذهب و بقا وجود دارد که هنوز بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی روزانه آنها به حساب می‌آید نه یک سرگرمی صرف» (Filipowicz, 1983, 56). چنین روستاهایی که استانی‌فلسفی آنها را "سرزمین صداقت"^{۵۴} می‌نامد، محل‌هایی بودند که گارژنیتزه به آنها سفر می‌کرد (Filipowicz, 1983).

ب- تمرینات

• موسیقی / وجه موسیقایی و نظریه "فلسفه کنشی" همانگونه که پیش‌تر بیان شد، استانی‌فلسفی، واژه «وجه موسیقایی» را در حالتی فراگیرتر از واژه «موسیقی» استفاده می‌کند. وی معتقد است که وجه موسیقایی، زبان جهان طبیعی است و موسیقی، یکی از زبان‌های محدودشده اما نظام‌مند انسانی است. این اعتقاد وی موجب می‌شود که وجه موسیقایی، تمام فعالیت‌های تمرینی گروه گارژنیتزه را دربرمی‌گیرد. هاج از قول استانی‌فلسفی می‌نویسد: «هر آنچه در تمرینات تئاتر ماست از وجه موسیقایی می‌آید و به وجه موسیقایی ختم می‌شود» (Hodge, 2010, 274). استانی‌فلسفی در "فلمروهای پنهان"، بر انضمامی بودن بدن، جسمانیت، غریزه و شهود در وجه موسیقایی، بر آواها و ... تاکید دارد، چیزی که موسیقی فاقد آن است. زبان موسیقی، نظام مدون و الفبایی نتهاست. نظامی کنترل شده و تحلیلی و تکرار شونده (زندیه، ۱۳۸۶). از دید وی، همهٔ اشیاء حامل وجه موسیقایی هستند و بدین ترتیب هر آنچه در جهان هستی هست، در دیالوگی طبیعی و همیشگی در بستر وجه موسیقایی قرار دارد و شنیدن و پاسخگویی به این دیالوگ طبیعی، از ملزومات کار بازیگر است. الیسون هاج می‌گوید: «مطابق نظر گارژنیتزه، اگر بازیگران نسبت به وجه موسیقایی محیط طبیعی حساسیت پیدا کنند، آنگاه خود را در زبانی خواهند یافت که صدای طبیعی جهان طبیعی است. این، به آنها اجازه می‌دهد که واکنش نشان دهند: برای یافتن پاسخگویی که ویژگی اجرای "طبیعی شده" گارژنیتزه است» (Hodge, 2010, 274).

در واقع وجه موسیقایی در نگاه استانی‌فلسفی، جدای از موسیقی نیست. بررسی هر آوازی، در انضمام همه آن چیزهایی است که به آن هویت می‌دهد. استانی‌فلسفی، بدن را جدای آوا نمی‌داند و به همین خاطر سفر می‌کند. بازیگران، آواها را در انضمام بدن‌هایی که آنها را می‌خوانند و فضایی که در آن، آواها خوانده می‌شوند، فرا می‌گیرند. الیسون هاج در این باره می‌گوید: «آهنگ‌های بومی که به صورت پدیده‌هایی زنده با آنها برخورد می‌شود، به صورت شنیداری یاد گرفته می‌شوند. بازیگر، یک

تقابل عمل^{۵۹} بدنی و آوایی از سویی و محرک‌های بیرونی از سوی دیگر بدست می‌آید (Hodge, 2010, 280). این تقابل، گرایشی مکالمه‌ای دارد و عمل بیرونی صرف (چیزی مانند رقص و حرکات آکروباتیک) نیست:

«وقتی شما عامل محرک هستید، باید دیگر خودتان را فراموش کنید و باید تمام حواستان معطوف به روشن کردن طرف مقابلتان باشد... [اگر اطرافیاتان نسبت به عمل شما واکنش نشان ندهند، کل بازیگری را رها کنید]» (زندیه، ۱۳۸۶، ۹۰).

بدین ترتیب استانیه‌فسکی، بازیگر/عامل را مسئول برانگیختن دنیای اطراف خود می‌داند. عملی جسمانی در مقابل پارتنر/پدیده‌های پیش رو. اگر پارتنر بازیگر/عامل، بازیگر/عامل دیگری باشد، این مسئولیت و وظیفه به عکس، بر دوش پارتنر مقابل نیز خواهد بود و بدین ترتیب، رابطه‌ای فعال، دوسویه، جسمانی و حائز ویژگی‌های "منطق گفتگویی" باختینی، مابین دو سوژه فعال شکل می‌گیرد؛ از طرف دیگر، در تقابل با پدیده‌های بیرون از گروه اجرایی، گارژنیتزه، سعی در گزینش این پدیده‌ها و محرک‌های بیرونی دارد: اکسپدیشن‌ها و گدرینگ‌ها با توجه خاص بر فرهنگ‌هایی است که تمایل به فعال شدن و ابراز بیرونی دارند. یادگیری ژست‌ها و آواهای بازمانده از گذشته و تمرین در محیط‌های طبیعی، همه این رابطه‌ها، حرکتی است به سوی کنشی فعال و دوسویه. به نظر می‌رسد از این رو است که استانیه‌فسکی علاقه دارد به جای واژه بازیگر از واژه عامل^{۶۰} استفاده کند:

«فکر می‌کنم اگر به جای "بازیگر" واژه "عامل" را به کار ببریم، بهتر باشد... [یک عامل و صدها معلول. بازیگر باید درست اینگونه باشد]... [بازیگر در واقع یک عامل موثر برای برانگیختن سوالات پیچیده است. البته منظور از سوال، سوالات در قالب کلمات نیست، بلکه در قالب بازیگری است. هر چقدر این سوالات پیچیده‌تر باشد - خطاب به بازیگر مقابل، به گروه، به صور فلکی، به موسیقی، و به بازیگری - باعث بوجود آمدن حرکت و نیرو و شور و شوق بیشتری به قوانین می‌شود...]» (زندیه، ۱۳۸۶، ۸۹).

این رابطه «بازیگر / عامل در مقابل پدیده‌های پیرامونی» در نگاه استانیه‌فسکی در اندیشه‌های باختین قابل ردیابی است. گاردینر از قول تودوروف چنین می‌نویسد: «از نظر باختین، نفس باید به عنوان موجودی پویا و جسم‌مند فهمیده شود که بی‌تابانه در حال خلاقیت است و می‌کوشد تا به زندگی و محیطش معنا و ارزش عطا کند. با بدل کردن جهان به مکانی با معنا، آدمی یا سوژه‌ای که در ارزش‌های شخصی غوطه ور شده است، فعالانه با وضعیت زنده خود درگیر می‌شود و آن را تغییر می‌دهد و با تغییر دادن آن، مستمراً خود را نیز تغییر می‌دهد» (گاردینر، ۱۳۸۱، ۴۲).

گارژنیتزه، گروه تئاتری دربند لایه‌های درونی خود نیست. در همه فعالیت‌هایش، سعی بر ایجاد رابطه دارد. رابطه بازیگر با بازیگر، نزد استانیه‌فسکی کاملاً با مفهوم «دیگربودگی» نزد باختین تطابق دارد: «لحظه ایجاب^{۶۱}، وقتی شروع می‌شود که یکی از دو پارتنر به طور کامل برای دیگری عمل می‌کند.

وقتی تازه واردی داخل می‌شود، معمولاً نوعی درگیری پیش‌بینی می‌شود. پس این یک مشکل فلسفی، فکری و احساسی برای من محسوب می‌شود. چرا که می‌خواهم آن را درست عکس جهت تغییر دهم. در چنین شرایطی، طبیعت من تمایل به ابراز قدردانی، عشق و قبول پذیرش چیزی جالبتر از خود من را دارد سعی می‌کنم خود را در قالب دیگران تغییر دهم تا در مورد خود بیشتر بدانم و خودم را ارزیابی کنم.» (زندیه، ۱۳۸۶، ۹۷).

کلام استانیه‌فسکی، بسیار نزدیک به نظریات پدیدارشناسانه باختین درباره «دیگری» است: «تنها در انسان دیگر است که می‌توانم به تجربه زیبایشناختی قابل اتکایی از کران‌مندی انسانی، از وجود خارجی متمایز و تجربی انسان دست یابم. تنها غیر است که می‌تواند مرا به بخشی هم‌جنس از بافت دنیای خارج تبدیل کند. زیرا تنها این غیر است که می‌تواند در آغوش گرفته شود، تماماً محصور شود و مرا با عشق و علاقه به کاوش در تمامی کران‌ها و حدود و ثغور انسانی خود برانگیزد» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۱۸۲).

مفهوم تقابل و دوئیت، و رای ارتباط با یک پارتنر انسانی، در ارتباط بازیگر با دنیای پیرامونش معنا می‌یابد. توصیف استانیه‌فسکی از آواز قوم سامی، به طور کامل رابطه "من" و "دیگری" را در کار بازیگر تشریح می‌کند: «یویک‌ها، روش خاصی در بیان صدایی خود دارند. آنها هرگز نمی‌گویند ما آواز می‌خوانیم. آنها از فعل "یویک" کردن استفاده می‌کنند... چیزی را یویک کردن... تو در مقابل من نشسته‌ای و من می‌توانم سعی کنم تو را "یویک" کنم، این بدان معنی نیست که می‌خواهم بداهه درباره تو آواز بخوانم یا سعی می‌کنم تو را توصیف کنم. این به نظر من بدین معناست که دارم تو را می‌خوانم. اما این خواندن، خواندن خاصی است. من در مورد تو فکر نمی‌کنم. مثل زمانی نیست که اندام، زبری و نرمی و پوست، قد، اندازه، هیکل، اعصاب تو را در نظر بگیرم و درباره تو فکر کنم. بلکه دارم تو را "یویک" می‌کنم و از نظر مردم سامی، این راهی است برای شناختن...» (Hodge, 2010, 275). این درک، این شناخت، این تقابل حد و مرزی ندارد. هر چیزی را می‌تواند شامل شود: باد، گرگ و یا پارتنر صحنه اجرای تئاتر. دیگر آنچه بازیگر می‌خواند، آوازی صرف نیست، راهی است برای تقابل. «اگر با صدای خودم در صدای طرف مقابلم وارد می‌شوم، به طوری که با صدا، طنین، ریتم و نیروی او درآمیزد، درست مثل آن است که وی زندگی را در درون من حیات بخشیده، در آن لحظه است که تقابل به اوج خود رسیده است» (زندیه، ۱۳۸۶، ۹۵).

ج- بازیگر/ عامل و مفهوم "دیگربودگی"

گارژنیتزه، در فرآیند پرورش و تربیت بازیگر در بستر فعالیت‌هایی که توصیف شد، بیشتر بر تکانه‌های رفتاری^{۵۷} تاکید دارد تا بر تکانه‌های عاطفی^{۵۸}، و از این رو به اندیشه‌های میرهولد نزدیک‌تر است تا سیستم استانیسلاوسکی. آنچه که برای استانیه‌فسکی مهم است "احساسات درونی و شخصی" بازیگر نیست. بلکه دستاوردهایی است که به طور مستقیم از

"دیگری" تعیین می‌پذیرند. هر تجربه درونی در مواجهه با غیر است که تحقق می‌پذیرد و این مواجهه ذاتی هر تجربه درونی است [...] موجودیت انسان عبارت است از ارتباط ژرف [...] بودن یعنی بودن برای غیر و از طریق او، برای خود» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۱۸۳). در انسان، قلمروی درونی‌ای که خودمختار باشد، وجود ندارد. شخص انسان همواره و به تمامی بر مرزی واقع است که وی را با دیگری پیوند می‌دهد، او برای نگاه کردن به خود به چشمان شخص دیگر چشم می‌دوزد و از چشم وی به خود می‌نگرد. نمی‌توان از غیر صرف‌نظر کرد و نمی‌توان بدون وی به خود دست یافت و خود شد. باید به خود در غیر دست یافت. باید به خود با یافتن غیر در خود (در جریان بازتاب‌ها و در یافت متقابل) دست یافت. حقانیت نمی‌تواند حقانیت خود شخص باشد. من نام خود را از غیر می‌گیرم. عشق به خود نیز به همین میزان ناممکن است» (تودوروف، ۱۳۷۷، ۱۸۳).

مانند اعتراف‌کننده‌ای که اعتماد کامل دارد، یا معشوقی در برابر عاشقش، مبارزی و جنگجویی در برابر دشمنش یا در کنار دوستش. من "خودم بودن" را متوقف می‌کنم. چراکه ... من "با او یا در برابر دیگری" هستم» (Hodge, 2010, 275). انکار «من برای خودم»، در نگاه استانی‌فلسکی مانند باختین به معنای اصرار بر این نکته است که «دیگری» باید جایگاه ویژه‌ای بیابد. برای استانی‌فلسکی/باختین، آگاهی از خود مستلزم وجود دیگری است. این نیاز زیبایی‌شناختی تام بازیگر/انسان است به وجود "غیر" برای آگاهی بر خود و ارتقای خود و این تنها شامل درک خارجی جسمانی ما نیست و آگاهی درونی ما نیز به ادراک غیر از آن وابسته است. آنچنان که باختین می‌گوید: ««من با آشکار نمودن خود بر "غیر" و از طریق شخص او و با کمک اوست که به خودآگاهی دست می‌یابم. مهم‌ترین کنش‌ها، آنها که بنیان خودآگاهی ما را تشکیل می‌دهند، تنها در رابطه با آگاهی

نتیجه

"فلسفه کنشی" و "دیگربودگی" باختینی توصیف کرد. استانی‌فلسکی، در برخی موارد نادر در گفتگوها یا نوشته‌هایش، به آرای باختین ارجاع داده است - مانند ارتباط نظریه کارناوال با فرم اجرایی گذرینگ‌ها - لیکن آنچه را که وی در دنیای پرشور تئاترش به تماشا می‌گذارد، آنچه او در بیرون نظام و سازوکار تئاتری جستجو می‌کند، در بسیاری مواقع با نظام پدیدارشناسانه باختین قابل درک است. این مسئله، علاقمندان به متد استانی‌فلسکی را بر آن خواهد داشت قبل از تقلید صرف از فرم اجرایی گارژنیتزه، به بنیان‌های نظری‌ای که این زیبایی‌شناسی را شکل می‌دهد، توجه نمایند.

در پایان امید است که دیگر عزیزان پژوهشگر، به بررسی و پژوهش در مولفه‌های دیگر تئاتر استانی‌فلسکی بپردازند و از این رهگذر، بر غنای دانش تئاتری علاقمندان بیافزایند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، فعالیت‌های گروه تئاتر گارژنیتزه، برخوردار از ویژگی‌هایی است که یا به طور مستقیم تحت تاثیر نظریات باختین بوده و یا به طور غیرمستقیم می‌توان آنها را به نظریات باختین مربوط و منتسب دانست. مهم‌ترین نتایج کسب شده از مباحث ارائه شده در متن این مقاله را می‌توان بشرح زیر دسته‌بندی نمود:

- ایده‌های اولیه اکسپدیشن/گذرینگ به طور مستقیم تحت تاثیر نظریات باختین درباره "کارناوال" قرار دارد.
- ریشه‌های اکسپدیشن/گذرینگ را می‌توان در نظریات مربوط به "منطق گفتگویی"، "فلسفه کنشی" و مفهوم "گدازه رخدادهای" باختینی یافت.
- علاوه بر موارد مورد اشاره، ریشه‌های فعالیت‌های موجود در تمرینات ویژه تئاتر گارژنیتزه را، می‌توان بر پایه "منطق گفتگویی"،

پی‌نوشت‌ها

- 13 Expedition into Culture.
- 14 Expedition.
- 15 Bardo.
- 16 Krakow.
- 17 STU.
- 18 Spadanie.
- 19 Wroclow.
- 20 Grotowski.
- 21 Paratheatre.
- 22 Sence6.
- 23 Gardzienice Theatre Association/Center of Theatre practice.
- 24 Lublin.

- 1 Gardzienice
- 2 Wlodzimirz Staniewski.
- 3 Richard Schechner.
- 4 Gardzienice, Polish Theatre in Transition.
- 5 Paul Allain.
- 6 Carnival Theory.
- 7 Rabelias and his World.
- 8 Hidden Territories.
- 9 Alison Hodge.
- 10 Actor Training.
- 11 Halina Filipowicz.
- 12 Wisconsin-Madison.

- 56 Mutuality.
- 57 Behavioural Impulses.
- 58 Psychological Impulses.
- 59 Action.
- 60 Causer.
- 61 Causative Moment.

فهرست منابع

احمدی، بابک (۱۳۷۵)، ساختار و تاویل متن نشانه شناسی و ساختارگرایی، چاپ سوم، نشر مرکز، تهران.
 استات، اندرو (۱۳۸۹)، کمدی، ترجمه بابک تبرایی، نشر چشمه، تهران.
 تودوروف، تزوتان (۱۳۷۷)، منطق گفتگویی میخائیل باختین، ترجمه داریوش کریمی، نشر مرکز، تهران.
 زندیه، می گل (۱۳۸۶)، قلمروی پنهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر تهران.
 شکندر، ریچارد (۱۳۸۴)، نظریه اجرا، ترجمه مهدی نصر!... زاده، نشر نی، تهران.
 غلامحسین زاده، غریب رضا؛ غلامپور، نگار (۱۳۸۷)، میخائیل باختین زندگی اندیشه ها و مفاهیم بنیادین، نشر روزگار، تهران.
 گاردینر، مایکل (۱۳۸۱)، تخیل معمولی، ترجمه یوسف ابادری، فصلنامه ارغنون، شماره ۲۰، صفحه ۳۳-۶۶.

Allain, Paul(2005), *Gardzienice: Polish theatre in transition*, Harwood Academic Publisher, London.

Filipowicz, Halina(1983), Expedition into Culture, *The Drama Review: TDR*, Vol. 27, No. 1, pp.54-71.

Hodge, Alison(2004), *Staniewski, Wlodzimierz, Hidden territories*, Routledge, London and New York.

Hodge, Alison(2010), *Actor training*, Routledge, London and New York.

- 25 Warsaw.
- 26 Gathering.
- 27 The Theatre of Existence.
- 28 An Evening Performance.
- 29 Sorcery.
- 30 The Life of Archpriest Avvakum.
- 31 Carmina Burana.
- 32 Metamorphoses.
- 33 Elektra.
- 34 Iphigenia at A.
- 35 Mikhail Mikhailovich Bakhtin.
- 36 Tzvetan Todorov.
- 37 Problems of Dostoevsky's Poetics.
- 38 Rabelais and His World.
- 39 The Dialogic Imagination.
- 40 Leszek Kolankiewicz.
- 41 Musicality.
- 42 Proto-Theatre.
- 43 Dialogism.
- 44 Philosophy of the Act.
- 45 Otherness.
- 46 Heteroglossia.
- 47 Anne White.
- 48 Stefan Nowak.
- 49 a Social Vaccum.
- 50 Folk.
- 51 Nativee.
- 52 Carnavalesque.
- 53 Mariusz Golaj.
- 54 Place of Truth.
- 55 Yoik.